

Arheološka istraživanja lokaliteta Gradišće kod Margečana 2023. godine

Belaj, Juraj; Kokotović, Tea; Stingl, Sebastijan

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2024, XX, 218 - 224**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.33254/aia.20.1.13>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:291:612202>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

XX - 2024

UDK 902/904
ISSN: 1848 6363

Glavna i odgovorna urednica / Editor in chief
Katarina Botić

Tehnički urednici / Technical editors
Katarina Botić
Marko Dizdar

Uredništvo / Editorial board
Marko Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Hrvoje Kalafatić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ana Konestra, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Siniša Krznar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Andreja Kudelić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Bartul Šiljeg, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Asja Tonc, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Marina Ugarković, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Mario Gavranović, Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences, Vienna, Austria
Boštjan Laharnar, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija
Alenka Tomaž, Fakulteta za humanistične studije, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija
Vesna Bikić, Arheološki institut, Beograd, Srbija
Perica Špehar, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija
Miklós Takács, BTK Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities ELKH, Budapest, Hungary

Izdavački savjet / Editorial committee
Juraj Belaj, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Saša Kovačević, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Goranka Lipovac Vrkljan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Daria Ložnjak Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Branka Migotti, Zagreb, Hrvatska
Ivana Ožanić Roguljić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ante Rendić-Miočević, Zagreb, Hrvatska
Tajana Sekelj Ivančan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Tihomila Težak-Gregl, Zagreb, Hrvatska
Tatjana Tkalčec, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Željko Tomičić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska
Ante Uglešić, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, Hrvatska
Snježana Vrdoljak, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Prijevod na engleski / English translation
Marko Maras i autori

Lektura / Language editor
Katarina Botić i autori (hrvatski jezik/Croatian)
Marko Maras (engleski jezik/English)

Nakladnik / Publisher
Institut za Arheologiju
Institute of Archaeology

Adresa uredništva / Editor's office address
Institut za arheologiju
/ Institute of Archaeology
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
tel 385 (0) 1 615 0250
fax 385 (0) 1 605 5806
e-mail: iarh@iarh.hr
web: http://www.iarh.hr

Dizajn / Design
Umjetnička organizacija OAZA

Korektura / Proofreaders
Katarina Botić

Računalni slog / Layout
Hrvoje Jambrek

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indekse: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam. / Annales Instituti Archaeologici are included in the indexes: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam.

Izrađeno uz financijsku potporu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske. / Made with the financial support of the Ministry of Science, Education and Youth of the Republic of Croatia.

E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i otvorenom pristupu na <https://hrcak.srce.hr/en/aia> / E-edition. The publication is available in digital and open access form at <https://hrcak.srce.hr/en/aia>

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom. / This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

DOI 10.33254

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

SADRŽAJ – CONTENTS

6

Uvodna riječ
Introduction

Prethodna priopćenja Preliminary reports

9–24

Andreja Kudelić
Damir Kliškić
Natali Neral
Mia Marijan

Sirovina, tehnike i upotreba brončanodobne lončarije s nalazišta Dugiš u Otoku kod Sinja
Raw materials, techniques, and use of Bronze Age pottery from Dugiš site in Otok near Sinj

25–33

Marinko Tomasović †

Arhajski i početni faroški proizvodni tip Korint B amfore s gradinskog lokaliteta Sveti Petar u Makarskoj
The Archaic and early Pharos production type of Corinthian B amphora from the hillfort site of Sveti Petar in Makarska

34–53

Domagoj Perkić
Marko Dizdar
Hrvoje Potrebica

Rezultati istraživanja nalazišta Zakotorac – Gomile 2021. godine
Results of the 2021 excavations at the Zakotorac – Gomile site

54–64

Tomislav Bilić
Ivan Mirnik
Hrvoje Potrebica

Posthumous drachm of Alexander III from Kaptol – Gradca (south-central Pannonia)
Posthumno kovana drahma Aleksandra III. s lokaliteta Kaptol – Gradca (središnja južna Panonija)

65–78

Hrvoje Potrebica
Ivana Ožanić Roguljić
Sanda Hančević
Marta Kalebota

Lumbarda – Sutivan, nalaz keramike tipa Crecchio
Lumbarda – Sutivan, Crecchio-type pottery find

79–106

Pio Domines Peter
Ana Konestra

Arheološki nalazi s položaja ulica Mile Magdića 8 u Senju i nove spoznaje o topografiji kasnoantičkog i srednjovjekovnog Senja
Archaeological finds from the site at Mile Magdića Street 8 in Senj and new insights into the topography of late Roman and medieval Senj

107–125

Igor Kulenović

Arheologija krajolika Novaljskog polja
Archaeology of the landscape of Novaljsko Polje

126–151

Ana Konestra

O još jednom srednjovjekovnom groblju Vinodola: prvi podaci s istraživanja lokaliteta Bribir – Štale
Another medieval cemetery in Vinodol: first data from the Bribir – Štale excavations

152–164

Tatjana Tkalčec
Ivan Valent

Novootkriveno visinsko gradište Lepavina – Gradina i memorija o kaštelu Vina
The newly discovered hilltop site of Lepavina – Gradina and the memory of the kaštel Vina

165–180

Pio Domines Peter

Karakterizacija suhozidnog krajolika brda Mačjak kod Prtljuga (otok Ugljan)
Characterizing the dry stone walled landscape of Mačjak Hill near Prtljug (Island of Ugljan)

Pregledni radovi Review articles

181–193

Snježana Vrdoljak

Zoomorfna figura iz kasnobrončanodobnog
naselja Kalnik – Igrišče

Zoomorphic figurine from the Late Bronze Age
settlement of Kalnik – Igrišče

194–217

Šiniša Krznar

Željko Krnčević

Kristina Turkalj

Luguše i Eraci – dva ranosrednjovjekovna groblja
na rubu Danilskog polja

Luguše and Eraci – two early medieval cemeteries
on the edge of Danilsko Polje

Kratko priopćenje Short communication

218–224

Juraj Belaj

Tea Kokotović

Sebastijan Stingl

Arheološka istraživanja lokaliteta Gradišče kod
Margečana 2023. godine

Archaeological excavations of the Gradišče site
near Margečan in 2023

225–228

Upute autorima

Guidelines for Contributors

Dvadeset godina časopisa Annales Instituti Archaeologici Twenty years of the Annales Instituti Archaeologici journal

Nakon ratnih razaranja zadnjeg desetljeća 20. stoljeća, započela su veća ulaganja u infrastrukturnu izgradnju, posebno većih prometnica, čime je započelo razdoblje velikih zaštitnih arheoloških istraživanja. Paralelno je započelo znatnije ulaganje u razvoj kulture i znanosti, te posljedično i jačanje djelatnost Instituta za arheologiju. Vrlo brzo se javila ideja o objedinjavanju kraćih godišnjih izvješća terenskih istraživanja Instituta u jednu publikaciju, no format znanstvenog časopisa Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu nije odgovarao takvim potrebama. Stoga je 2005. godine utemeljen novi časopis pod nazivom Annales Instituti Archaeologici – AIA (Godišnjak Instituta za arheologiju) koji od samog početka izlazi jednom godišnje (jedan volumen, jedan broj).

Prvi volumen časopisa (I/2005) izdan je 2005. godine i objedinio je 13 radova. Osim tiskanog izdanja (ISSN 1845-4046), časopis je vrlo brzo počeo izlaziti i u elektroničkom izdanju (ISSN 1848-6363) na centralnom portalu znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak (<https://hrcak.srce.hr/aia>). Radovi u idućem volumenu (II/2006) bili su recenzirani, no ta praksa nije nastavljena. Do volumena VIII/2012 časopis je izlazio u oba formata, ali je zbog nedostatka sredstava do danas zadržano samo elektroničko izdanje. Od volumena X/2014 do XVII/2021 u časopisu je objavljivana i ostala djelatnost Instituta koja je od 2022. godine izdvojena u posebno godišnje izvješće

Following the war-ravaged final decade of the 20th century, substantial investments were initiated in the construction of infrastructure, particularly in major roads, thereby initiating a period of extensive rescue archaeological research. Simultaneously, significant investments were initiated in the advancement of culture and science, resulting in the enhancement of the Institute of Archaeology's activities. The idea of combining the Institute's shorter annual field research reports into one publication quickly emerged, but the format of the scientific journal Prilozi Instituta za arheologija in Zagreb did not meet such needs. As a result, in 2005, a new journal was founded under the name Annales Instituti Archaeologici – AIA (Annual of the Institute of Archaeology), which has been published annually (one volume, one issue) since its inception. The first volume of the journal (I/2005) was published in 2005 and included 13 papers. In addition to the printed edition (ISSN 1845-4046), the journal soon commenced publication in electronic format (ISSN 1848-6363) on the central portal for scientific and professional journals Hrčak (<https://hrcak.srce.hr/aia>). The papers in the next volume (II/2006) were peer-reviewed, however, this practice was not continued. Until volume VIII/2012, the journal was published in both formats, but due to lack of funds, only the electronic edition has been retained to this day. From volumes X/2014 to XVII/2021, the journal

Instituta dostupno na mrežnoj stranici (<https://www.iarh.hr/hr/institut/godisnje-izvjesce-instituta/>).

Posustajanjem velikih infrastrukturnih radova, sve jačim tržišnim natjecanjem te promjenom sustava financiranja znanstvene djelatnosti, dugogodišnja forma terenskih izvješća više nije bila pogodna za objavljivanje aktivnosti koje su provodene u sklopu pojedinih znanstvenih projekata, pa je u časopis uvedeno više promjena. Umjesto objava isključivo terenskih izvješća djelatnika Instituta, 2020. godine uveden je recenzentski postupak te je časopis počeo objavljivati sve kategorije radova, osim izvornih znanstvenih, otvarajući se pri tome širem krugu autora. Uvedena je forma proširenog sažetka na stranom jeziku kako bi međunarodna vidljivost radova bila što veća, a zadržana je objava na hrvatskom jeziku, te uvedena mogućnost objave radova na stranom jeziku za strane autore uz prošireni sažetak na hrvatskom jeziku. Zatim je 2021. (Vol. XVII) izmijenjen dizajn naslovnice, a 2022. godine (Vol. XVII) i unutrašnji izgled časopisa. Od volumena XIX/2023 za sve znanstvene radove uvedeno je korištenje doi identifikatora (10.33254/aia). Uvođenjem ovih promjena i podizanjem kvalitete radova, časopis je stekao uvjete za indeksiranje u međunarodnim bazama (Web of Science i Scopus).

U dvadeset godina izlaženja, časopis je vodilo troje glavnih urednika: Željko Tomičić (Vol. I/2005 – VIII/2012), Marko Dizdar (Vol. XIX/2013 – XVI/2020) i Katarina Botić (od Vol. XVII/2021).

Dinamičnost promjena u sadržaju i uredničkoj politici časopisa u stopu je pratila razvoj u znanosti, visokom obrazovanju, kulturi i društvu općenito. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine stvoreni su uvjeti stabilnijeg financiranja znanstvene djelatnosti, time i izmještanja fokusa sa stručnih na znanstvene teme. No, tek su događaji 2020. godine, obilježene pandemijom koronavirusa i potresima, potaknuli bržu transformaciju sadržaja časopisa i uredničke politike. Društvene promjene koje su uslijedile 2023. godine već nagovještaju smjer daljnjeg razvoja časopisa, ali to ostavljamo za iduće brojeve.

also published other activities of the Institute, which from 2022 have been separated into a special annual report of the Institute available on the website (<https://www.iarh.hr/hr/institut/godisnje-izvjesce-instituta/>).

With the slowing down of large-scale infrastructure works, increasing market competition, and changes in the system of financing scientific activities, the long-standing form of field reports was no longer suitable for publishing activities carried out as part of individual scientific projects, so several changes were introduced to the journal. Instead of publishing only field reports by Institute employees, in 2020 a peer-review process was introduced and the journal began publishing all categories of papers, except for original scientific papers, opening up to a wider circle of authors. The form of an extended abstract in a foreign language was introduced to increase the international visibility of the papers, while publication in Croatian was retained, and the possibility of publishing papers in a foreign language for foreign authors with an extended abstract in Croatian was introduced. Then, in 2021 (Vol. XVII), the cover design was changed, and in 2022 (Vol. XVII) the internal layout of the journal followed. From volume XIX/2023, the use of DOI identifier (10.33254/aia) was introduced for all scientific papers. By introducing these changes and improving the quality of the papers, the journal has gained the conditions for indexing in international databases (Web of Science and Scopus).

In its twenty years of publication, the journal has been led by three editors-in-chief: Željko Tomičić (Vol. I/2005 – VIII/2012), Marko Dizdar (Vol. XIX/2013 – XVI/2020) and Katarina Botić (from Vol. XVII/2021).

The dynamics of changes in the journal's content and editorial policy have kept pace with developments in science, higher education, culture and society in general. The accession of the Republic of Croatia to the European Union in 2013 created conditions for more stable financing of scientific activities, thus shifting the focus from professional to scientific topics. However, it was only the events of 2020, marked by the coronavirus pandemic and earthquakes, that prompted a more rapid transformation of the journal's content

Na kraju, bez autora, a posebno anonimnih recenzenata koji uvijek spremno odvajaju svoje vrijeme, kvaliteta sadržaja i opstanak časopisa Annales Instituti Archaeologici ne bi bili mogući. Zato svima hvala na uloženom trudu.

Katarina Botić

and editorial policy. The social changes that followed in 2023 already hint at the direction of the journal's further development, but we will leave that for future issues.

Finally, without the authors, and especially the anonymous reviewers who always willingly give of their time, the quality of the content and the survival of the journal Annales Instituti Archaeologici would not be possible. Therefore, thank you all for your hard work.

Dosadašnji brojevi časopisa Annales Instituti Archaeologici / Previous issues of the journal Annales Instituti Archaeologici

Godina izdanja / Year of publication	Godište broja / Year of issue	Broj (volumen) / Number (volume)	Format izdanja / Publication format	Ukupan broj radova / Total number of papers	Ukupan broj stranica / Total number of pages
2006	2005	I	tiskano i elektroničko / printed and electronic	13	86
2007	2006	II	tiskano i elektroničko / printed and electronic	18	101
2007	2007	III	tiskano i elektroničko / printed and electronic	19	98
2009	2008	IV	tiskano i elektroničko / printed and electronic	21	115
2010	2009	V	tiskano i elektroničko / printed and electronic	31	150
2011	2011	VI	tiskano i elektroničko / printed and electronic	22	121
2012	2011	VII	tiskano i elektroničko / printed and electronic	26	121
2013	2012	VIII	tiskano i elektroničko / printed and electronic	26	156
2013	2013	IX	elektroničko / electronic	27	194
2014	2014	X	elektroničko / electronic	35	215 (228)
2015	2015	XI	elektroničko / electronic	25	141 (148)
2016	2016	XII	elektroničko / electronic	36	222 (234)
2017	2017	XIII	elektroničko / electronic	29	181 (190)
2018	2018	XIV	elektroničko / electronic	24	160 (173)
2019	2019	XV	elektroničko / electronic	28	238 (251)
2020	2020	XVI	elektroničko / electronic	23	301 (314)
2021	2021	XVII	elektroničko / electronic	24	258 (268)
2022	2022	XVIII	elektroničko / electronic	16	222
2023	2023	XIX	elektroničko / electronic	11	151

Arheološka istraživanja lokaliteta Gradišće kod Margečana 2023. godine

Archaeological excavations of the Gradišće site near Margečan in 2023

Kratko priopćenje >
Srednjovjekovna arheologija
Short communication >
Mediaeval archaeology

Juraj Belaj¹
Tea Kokotović¹
Sebastijan Stingl¹

(1) Institut za arheologiju
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
jbelaj@iarh.hr,
ORCID: 0000-0001-8953-3820
tkokotovic@iarh.hr
ORCID: 0000-0001-8437-0567
sstingl@iarh.hr
ORCID: 0000-0002-9203-1650

Primljeno Received 14. 07. 2024.
Prihvaćeno Accepted 04. 11. 2024.
doi.org/10.33254/aia.20.113

Ključne riječi: Gradišće, Margečan, viteški redovi, ivanovci, brončano doba, kasni srednji vijek, utvrda, hodočasnička postaja

Key words: Gradišće, Margečan, Military Orders, Hospitallers, Bronze Age, late Middle Ages, castle, pilgrimage station

Institut za arheologiju je u svibnju 2023. godine proveo arheološko istraživanje utvrde Gradišće kod Margečana. Utvrda se nalazi na povišenom položaju, brdu Cukovcu iznad rijeke Bednje, ovalnog je izduženog oblika s kvadratnom kulom na istočnoj, prilaznoj strani. U istraživanjima je otvoren rov širine 1 metra koji se pružao od sjevernog do južnog zida na zapadnom dijelu utvrde te manja sonda na njezinom središnjem djelu. Otkriveni su dijelovi sjevernog i južnog zida, a u slojevima su pronađeni nalazi prapovijesne (brončanodobne) i kasnosrednjovjekovne keramike, što je potvrdilo dosadašnje spoznaje o ovome lokalitetu, no nije omogućilo pobližu dataciju utvrde. Nažalost, niti u novim istraživanjima ostaci unutarnjih prostorija nisu pronađeni pa tako pitanja o točnom vremenu izgradnje i trajanju ove utvrde ostaju otvorena.

In May 2023, the Institute of Archaeology conducted an archaeological excavation at the Gradišće Castle near Margečan. Located on an elevated position on Cukovec Hill above the Bednja River, the castle features an elongated oval layout with a square tower on its eastern side. The excavations involved digging a 1-metre-wide trench extending from the northern to the southern wall in the western part of the castle, along with a smaller rectangular trench in the central area. Portions of the northern and southern walls were uncovered, and fragments of prehistoric (Bronze Age) and late medieval ceramics were found in the layers, which confirmed previous conjectures about the site but did not enable a more precise dating of the castle. Unfortunately, the remains of the interior structures were not uncovered during this latest research, leaving unresolved questions about the exact dating and period of use of this castle.

Arheološka istraživanja utvrde Gradišće kod Margečana provedena su 2023. godine u sklopu projekta milOrd (HRZZ-IP-2019-04-5513) Instituta za arheologiju s ciljem stjecanja boljeg uvida u stratigrafiju lokaliteta, pronalaska ostataka unutarnjih prostorija i prikupljanja veće količine pokretnih nalaza koji bi omogućili precizniju dataciju nastanka i trajanja ove utvrde te predstavljaju nastavak ranije započetih istraživanja (Belaj 2005).

Lokalitet Gradišće nalazi se sjeverozapadno od sela Margečan i južno od sela Gačice u općini Ivanec (Varaždinska županija). Utvrda je smještena sjeverno od rijeke Bednje na brdu Cukovec, zvanom još i Gradišće, koje je dio Lovrečanskih gorica. Nadmorska visina utvrde je 315,8 – 328,7 m, no relativna tek oko 120 m. Ipak, riječ je o dobroj kontrolnoj točki koja omogućava pregled doline rijeke i komunikacijskog puta koji ju prati (Belaj 2008: 22) (sl. 1). Jugoistočno se s lokaliteta vidi se i Pusta Bela, nekadašnje sjedišta ivanovačkog preceptorata odnosno kastelanata. Prije nastanka utvrde, na ovom se položaju nalazilo visinsko naselje starije faze kulture polja sa žarama (13. do 10. st. pr. Kr.) (Belaj 2005: 60). Lokalitet je prethodno istraživan u dva navrata. Prva arheološka

konfiguraciju vrha brežuljka u smjeru zapad – istok, a dužina utvrde iznosi 152,70 m, dok je prosječna širina približno 28 m (vanjske dimenzije) (Belaj 2005: 56). Debljina obrambenih zidova varira, a iznosi od 1,5 do 2,1 m. Na istočnom dijelu utvrde pronađeni su ostaci kvadratne kule (vanjskih dimenzija 11 x 11 m) koja je kontrolirala prilaz u utvrdu (Belaj 2005: 56). Kameni ostaci vanjskih zidova i danas su mjestimično vidljivi iznad zemlje, a po sredini utvrde prolazi uski zemljani planinarski put. Srednjovjekovni naziv utvrde nije poznat, niti su nam poznati povijesni dokumenti koji ju spominju. Utvrda se prvi puta spominje u anketi koju je proveo Ivan Kukuljević Sakcinski 1850. godine¹ i to kao ostaci „kloštra negda Templarah iliti Čerlenih Fratov“ (Dobronić 1984: 102). Lelja Dobronić također utvrdu dovodi u vezu s viteškim redovima i smatra da bi ona mogla biti napušteno sjedište vitezova redovnika (Dobronić 1984: 102). Na temelju oblika utvrde, građevinskih elemenata i drugih značajki (Horvat 2008: 27–28), Belaj (2008) s oprezom zaključuje kako se utvrda može datirati u 13. ili 14. stoljeće te pretpostavlja da su ju gradili ivanovci i to kao putnu postaju za smještaj velikog broja hodočasnika na putu za Svetu Zemlju (Belaj 2020: 29–30).²

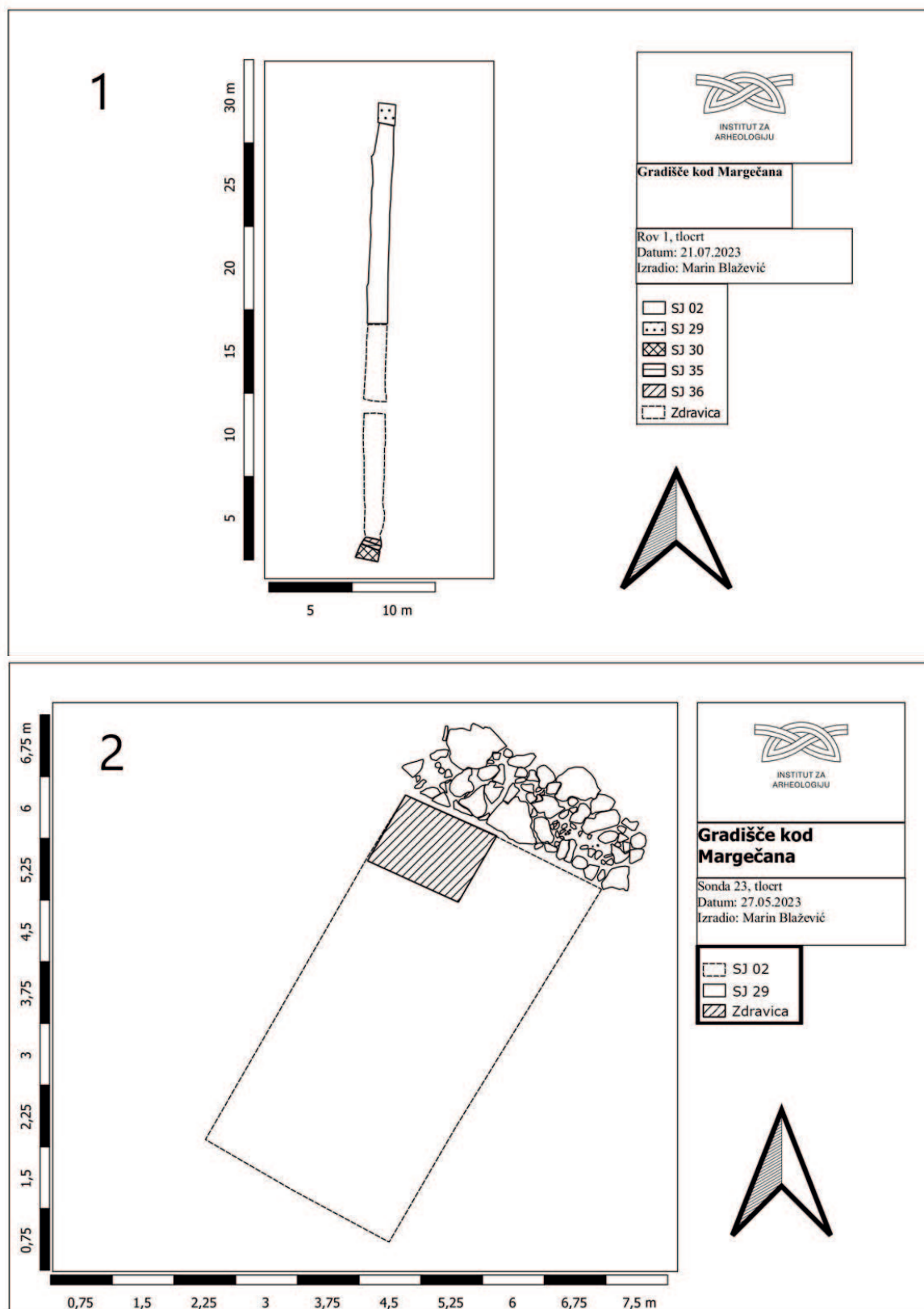

Sl. 1 Brdo Cukovec i pozicija utvrde Gradišće (crvena strelica) (snimio: S. Stingl; prilagodila: T. Kokotović)
Fig. 1 Cukovec Hill and the position of Gradišće Castle (red arrow) (photo by: S. Stingl; adapted by: T. Kokotović)

iskopavanja proveo je Gradski muzej Varaždin pod vodstvom arheologinje Marine Šimek 1986. godine (Šimek 1997), a lokalitet ponovno istražuje 2004. godine Juraj Belaj iz Instituta za arheologiju kako bi približe datirao utvrdu i utvrdio njezin tlocrt (Belaj 2005; 2008). Utvrda je izduženog ovalnog oblika, prati

1 Statističko-topografski upitnik za mjesto Bela (grad Novi Marof) iz 1850. godine kojeg je ispunio Ignat Lemich (Lukinović 1998: 146). Upitnik se čuva u Hrvatskom povijesnom muzeju pod inventarnom oznakom HPM/PMH-20667.

2 Za više o povijesti istraživanja utvrde i njezinim arhitektonskim značajkama i mogućoj funkciji vidi Belaj 2008; 2020.

Sl. 2 Gradišće kod Margečana, istražene površine 2023. godine: 1 Rov 1; 2 Sonda 23 (izradio: M. Blažević)
Fig. 2 Gradišće near Margečan, areas excavated in 2023: 1 Trench 1; 2 Trench 23 (made by: M. Blažević)

Brdo Cukovec, odnosno Gradišće, na čijem se vrhu nalazi utvrda danas je prekriveno gustom šumom, što je onemogućilo otvaranje i istraživanje većih površina. Istražni rov 1 širine 1 m i dužine 28 m koji se pružao od sjevernog do južnog zida utvrde otvoren je u zapadnom djelu utvrde (sl. 2: 1). Rov je podijeljen

na 14 manjih kvadranta dimenzija 2 x 1 m. Njime se želio dobiti presjek utvrde te bolji uvid u stratigrafiju cijelog lokaliteta. Pravokutna sonda (sonda 23) (sl. 2: 2) dimenzija 3 x 5 m otvorena je uz sjeverni zid utvrde, pri njezinoj sredini, jer se tamo na površini nalazio veći broj lomljenog kamena nešto manjih dimenzija, poput

kamenja ispune zida, što je ukazivalo na mogućnost da se na tom prostoru nalazio neki zidani objekt.

U novim istraživanjima uočena je slična stratigrafska situacija kao i u prethodnima (Belaj 2005; 2008). Na površini cijelog lokaliteta, pa tako i u rovu 1 i sondi 23 nalazio se humusni sloj, to jest sloj crne zemlje s manjim kamenjem ispod kojeg se nalazio sloj prhke svijetložute zemlje s manjim kamenjem. Uz južni i sjeverni zid u rovu 1 te uz sjeverni zid u sondi 23 evidentirano je urušenje zida (sloj crne zemlje s većim i manjim lomljenim kamenjem). Ispod sloja prhke svijetložute zemlje nalazila se arheološki sterilna zdravica. Riječ je o sloju nabite zemlje žute boje ispod kojeg se nazirala kamena stijena lapornjaka, koja osim silikatnih tufova, čini geološku podlogu lokalitetu (Šimunić et al. 1981; Šimunić et al. 1983). Kako bi se testirala sterilnost sloja, s uklanjanjem žute nabite zemlje započelo se u južnoj polovici rova, a na središnjem (i najvišem) dijelu istražen je kvadrant 1 x 1 x 1 m. Sloj je ostao nepromijenjen i u njemu nisu pronađeni nalazi te je ustanovljeno kako je zaista riječ o zdravici. U sondi 23 zabilježena je slična situacija, ispod urušenja zida nalazila se prhka, svijetložuta zemlja s manjim kamenjem. Taj je sloj otklonjen u sjeverozapadnom uglu sonde 23, na manjoj površini dimenzija 1 x 1,5 m. Ispod njega se nalazio sterilni žuti sloj (zdravica) koji je danjim uklanjanjem također ostao nepromijenjen (sl. 3).

U sloju prhke svjetlije žute zemlje pronađeni su ulomci prapovijesne keramike, za koje zbog fragmentarnosti i oštećenosti materijala, nije bilo moguće odrediti kojem točno prapovijesnom razdoblju pripadaju. Iznimka je ulomak posude pronađene u rovu 1 koji pripada starijoj fazi kulture polja sa žarama (sl. 4). Slični su keramički oblici pronađeni na lokalitetu Blizna kod Jakopovca kraj Varaždina (Bekić 2006: 109–110) udaljenom tek 15-ak km od utvrde Gradišće. Postoji mogućnost da je ovaj sloj zapravo izbačen tijekom kopanja temelja te vremenom ispran, no tu bi pretpostavku tek trebalo ispitati (Belaj 2008: 27). U urušenju zida, osim ulomaka prapovijesne keramike, u sondi 23 pronađeni su i ulomci minimalno jednog, a vjerojatnije dva kasnosrednjovjekovna lonca koji se na osnovi profilacije ruba, fature i ukrasa mogu datirati u široko razdoblje od sredine 13. do u 15. stoljeće (sl. 5). Raspoloživa keramička građa ne daje dovoljno podataka za rekonstrukciju oblika posuda. Ulomci su ukrašeni kombinacijom jednostruke valovnice i vodoravne linije. Na nekim se ulomcima ramena lonca valovnica pojavljuje visoko ispod vrata i iznad vodoravne linije ili se nalazi između vodoravnih linija, a na nekima prelazi preko vodoravne linije. Ulomci trbuha s nizovima isključivo vodoravnih linija pripadaju istoj posudi koja je na ramenu bila ukrašena kombinacijom valovnica i vodoravnih linija. Slično

Sl. 3 Zid u sondi 23 (snimila: T. Kokotović)

Fig. 3 Wall in Trench 23 (photo by: T. Kokotović)

ukrašene lonce u razdoblju kasnog srednjeg vijeka nalazimo na više lokaliteta. Na lokalitetu Suhopolje – Kliškovac kombinacija valovnice i jednostrukih vodoravnih linija vidljiva je na posudama datiranim u 15. stoljeće (Mahović 2011: 63, T. 8, kat. br. 112–113), a u Franjevacu kod Đakova lonac ukrašen jednostrukom valovnicom između vodoravnih linija široko je datiran od 13. do 15. stoljeća (Dugonjić 2017: 318, Pl. 3, cat. no. 6). Na burgu Paki, od navedenih geografski najbliži Gradišću, koji je podignut u 14. stoljeću, pronađeni su ulomci lonaca ukrašeni vodoravnim linijama te ulomci ukrašeni jednostrukom valovnicom ispod koje se nastavljaju nizovi vodoravnih linija (Šimek 2021: 106, sl. 112: 1, 3, 20).

U istraživanjima su otkriveni dijelovi sjevernog i južnog obrambenog zida. Lica zidova građena su od većeg priklesanog kamenja, dok im je unutrašnjost ispunjena manjim, nepravilnim kamenjem povezanim žutim pjeskovitim mortom (sl. 3; 6). Ovakav je način gradnje uočen i u ranijim istraživanjima; za izradu veziva najvjerojatnije je korišten žuti pijesak prisutan na samom lokalitetu (Belaj 2005: 57–58). Nažalost, istraženi dijelovi su još uvijek premali i otkriveno je nedovoljno elemenata koji bi omogućili usporedbu s drugim utvrdama viteških redova.

Sl. 4 Ulomak kasnobrončanodobne keramike iz rova 1 (snimila: T. Kokotović)

Fig. 4 Fragment of Late Bronze Age pottery from Trench 1 (photo by: T. Kokotović)

Sl. 5 Ulomci kasnosrednjovjekovne keramike iz sonde 23 (snimila i izradila: T. Kokotović)

Fig. 5 Fragments of late medieval pottery from Trench 23 (photo and made by: T. Kokotović)

Na južnoj strani rova, uz južni zid, pronađeno je značajno proširenje tog zida (sl. 6), koje se sastoji od dva reda kamenja povezanog mortom. U ranijim su istraživanjima evidentirani temelji zidova, pa i polica uz zidu (Belaj 2005: 58; 2008: 28), no ova im struktura nije slična. Nažalost, njezina namjena trenutno nije dokučiva iz ovako malo istraženog segmenta.

Najnovija arheološka istraživanja utvrde Gradišće potvrdila su postojeće spoznaje o lokalitetu. Istraživanja u rovu 1 potvrdila su stratigrafsku situaciju uočenu u prijašnjim istraživanjima: ispod humusnog sloja nalazio se sloj kojeg možemo okarakterizirati kao predzdravični u kojemu je pronađeno jako malo nalaza, a ispod

Sl. 6 Struktura kod južnog zida u rovu 1 (snimila: T. Kokotović)
 Fig. 6 Structure at the southern wall in Trench 1 (photo by: T. Kokotović)

kojeg se nalazila zdravica. S unutarnje strane zidova pronađeno je njihovo urušenje. Nalaz kasnobrončanodobne keramike potvrđuju postojanje brončanodobnog visinskog naselja na ovom položaju. Nažalost, nisu pronađeni ostaci objekata ili struktura unutar zidova utvrde, a ulomci kasnosrednjovjekovne keramike potječu iz razdoblja za koje se pretpostavlja da je utvrda mogla nastati, 13. i 14. stoljeća, no zbog svoje malobrojnosti ne omogućavaju pobližu dataciju. Kombinacija jednostruke valovnice i vodoravnih linija, iako ukazuje na tradicije razvijenog srednjeg vijeka također se može koristiti i kroz čitavo razdoblje kasnog srednjeg

vijeka, stoga na osnovi dosadašnjih arheoloških nalaza nije moguće predložiti precizniju dataciju srednjovjekovnih keramičkih nalaza s Gradišća.

Napomena

Ovaj rad je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Razvoji naslijeđe viteških redova u Hrvatskoj* (milOrd) (HRZZ, IP-20019-04-5513).

Za preliminarnu analizu keramičkog materijala zahvaljujemo dr. sc. Tatjani Tkalčec, dr. sc. Dariji Ložnjak Dizdar i dr. sc. Katarini Botić.

Literatura

Bibliography

Bekić, L. 2006, *Zaštitna arheologija u okolici Varaždina. Arheološka istraživanja na autocesti Zagreb – Goričan i njezinim prilaznim cestama / Rescue archaeology in the Varaždin environs. Archaeological Research on the Zagreb Goričan Highway and its Access Roads*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb.

Belaj, J. 2005, Utvrda Gradišće kod Margečana – rezultati pokusnih arheoloških istraživanja, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. I, 56–60.

Belaj, J. 2008, Tko je, kada i zašto gradió utvrdu Gradišće kraj Margečana?, *Ivančeka škrinjica*, Vol. IV, 22–33.

Belaj, J. 2020, Lovagrendi várak és erődítmények Horvátországban – kutatási helyzetkép, *Castrum: A Castrum Bene Egyesület folyóirata*, Vol. 23(1–2), 5–42.

Dobronjić, L. 1984, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti knjiga 406, Razred za likovne umjetnosti knjiga XI, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

Dugonjić, A. 2017, Medieval settlement at the site Franjevac near Đakovo, in: *Srednjovjekova naselja u svjetlu arheoloških izvora / Medieval settlements in the light of archaeological sources*, Zbornik radova drugog međunarodnog znanstvenog skupa srednjovjekovne arheologije Instituta za arheologiju, Zagreb, 2. – 3. lipnja 2015, Sekelj Ivančan T., Tkalčec T., Krznar S., Belaj J. (eds.), Zbornik Instituta za arheologiju 6, Institut za arheologiju, Zagreb, 293–336.

Horvat, Z. 2008, Pozicije burgova tijekom 13. –15. stoljeća, *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 16(1(35)), 22–39.

Lukinović, A. 1998, *Župa Margečan*, Župni ured Margečan, Margečan.

Mahović, G. 2011, Keramički nalazi i katalog, in: Ž. Tomičić, K. Jelinčić, *Suhopolje-Kliškovac. Od mjesta do arheološke spoznaje*, Monographie Instituti Archaeologici 4, Institut za arheologiju, Zagreb, 145–164.

Šimek, M. 1997, Tragovi najstarijeg naseljavanja na području Ivanca i okolice, in: *Zbornik 600 godina Ivanca*, Mohorovičić A. (ed.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Grad Ivanec, Ivanec.

Šimek, M. 2021, *Burg Paka*, Gradski muzej Varaždin, Državni arhiv u Varaždinu, Varaždin.

Šimunić, An., Pikija, M., Hećimović, I., Šimunić Al. 1981, *Osnovna geološka karta SFRJ M 1:100.000, tumač za list Varaždin L 33–69*, Geološki zavod, Zagreb (1982), Savezni geološki zavod, Beograd.

Šimunić, An., Pikija, M., Hećimović, I. 1983, *Osnovna geološka karta SFRJ M 1:100.000, list Varaždin L 33–69.*, Geološki zavod, Zagreb (1971–1978), Savezni geološki institut, Beograd (1982).

Summary

In May 2023, the Institute of Archaeology conducted archaeological excavations at Gradišće Castle, situated atop Cukovec Hill near Margečan in Varaždin County, as part of the Croatian Science Foundation project titled “Development and Heritage of Military Orders in Croatia, milOrd” (HRZZ-IP-2019-04-5513). This newest research aimed to locate the inner structures and collect additional movable finds that would provide new information and help determine the precise dating of the castle. The excavation included a 1-metre-wide trench extending from the northern to the southern wall in the western part of the castle, as well as a smaller rectangular trench adjacent to the northern wall in its central section. Beneath the humus layer, a layer of brittle, light-yellow soil containing archaeological finds was uncovered. Both layers were observed across the entire surface of the castle. Adjacent to the walls, a layer of black soil mixed with small rocks, interpreted as wall collapse, was observed. Below these layers were an archaeologically sterile layer and marl, representing the geological substrate of the site. All of these layers had been documented during previous archaeological research in 2004 (Belaj 2005; 2008). The excavations revealed sections of the northern and southern walls, along with fragments of prehistoric and medieval pottery, confirming earlier conclusions about the site. The medieval pottery fragments found in Trench 23 date to the late medieval period but are insufficient to allow more precise dating or provide new insights about the castle. Unfortunately, no remains of the inner structures were uncovered, and this latest research was unable to determine a more precise time of construction and of the period of occupation for Gradišće Castle.

Acknowledgements

This paper was funded by the Croatian Science Foundation through the project *Development and Heritage of Military Orders in Croatia (milOrd)* (HRZZ, IP-2019-04-5513).

We extend our gratitude to dr. sc. Tatjana Tkalčec, dr. sc. Daria Ložnjak Dizdar, and dr. sc. Katarina Botić for their preliminary analysis of the ceramic material.